

Jászai Mari: Hőgye Zsuzsanna

Profán szentély

MOTTO: „Mélto ellenfelemet add meg nekem. Mindenhato, miképpen fenn a színpadon, azonképpen lenni a Földön is.”

S a nem mindennapi, a jó színházat is add meg nekünk, Uram. Mert szükségünk van a katarzisa, az őszinte pillanatokra. Hisz oly sokat kényszerülünk hazudni itt, lenni a Földön.

A katedrálisok elkápráztatják, „térdre kényszerítik” az oda betérőt, a kis kápolnák áhítatot ébresztenek, s önvizsgálatra sarkallják a léleknyugvást keresőket. A rejtett zugok, a félhomályos szegletek arra kellene, hogy találkozhassunk önmagunkkal. Itt még a szobrok is könynyebben meglevenednek. *Ilyen a Súdioszínház. A Tantsz színpadán pénteken este Jászai Mari lesétalt a talapzatról, arról a habarcsból öntött piedesztálról, melyet azok emeltek neki, akik játszani nem látták, csak legendából ismerhettek.*

A nagyszony meglevenedett, a szemünkbe nézett és megkérdezte tőlünk: hogyan is állunk a lelkiismeretünkkel, van-e még igazságérzetünk, s mennyi veszténivalónk maradt? A gyertyalángos éji órán szellemidézt is rendezett az ötödik x-et taposó művésznő. Nagyon is földi kísérteteket hívott meg szobájába.

Jászai Mari 1872

A nagyra becsült színházi törvényszék hivatalnokait, az uborkafára felkapaszkodott, ha ló nincs, számár is jó alapon kineveztetett (mini)színidirektort (mint tudjuk, ilyeneket ma már nem találunk a teátrumok élén). De megidéztek a pályatársak. Márkus Emília, Felekiné Munkácsi Flóra, s persze a nagy elődök is, kik a mértéket adják. Kántorné, s a nemzet színházának nagy pártfogója, Széchenyi. Jászai felsorakoztatta ellenfeleit, hogy segítségükkel szembenézessen önmagával. Hogy erejét kipróbálja rajtuk.

Ezen az estén az erős Hőgye Zsuzsanna légyőzte a gyenge Hőgye Zsuzsannát. Varsa Mátyás rendezővel. Vágvölgyi

Színház a körúton kívül

„Színházat csinálni, a körúton kívül? ... — mondták a kételkedők. — Az emberek csak azt tekintik igazán teátrumnak, ami a belvárosban van. Egy ilyen műházba nem is érdemes kiöltözni. Hatvan néző, maximum hetven, mi az?”

Az kérem, a színház maga. A Tantsz a maga kis színpadával, furcsa udvarával jelenleg a Szegedi Nemzeti Színház-legprogresszívabb játszóhelye. Az ígéretes Anna Karenina után a mostani bemutató már határozott, egyértelmű siker. Sirány is egyben, jó felé mutató.

M. T.

Ilona díszlet- és jelmeztervezővel igazi, nagy színházat csinált a tenyérnyi színpadon, e profán szentélyben. Színházat a színházról is. Minden regisztret kihasznál, minden színt felfestett, ami csak a palettáján volt. Ahány arca, lelke létezhet egy művésznőnek, asszonynak, azt mind megmutatta. Volt kétségbeesett, megtört, öregedő nő, rikácsolva trombi-

Hőgye Zsuzsanna 1991

Gyenes Kálmán felvételei

táló hisztérika, kritikát nem tűrő, dicsekvő, büszke színész, könyörtelen és igazságos pályatárs, a nagy példaképek előtt mélyen fejet hajtó ember, az országot, világot, nemzeti színházat megváltani vágyó kulturpolitikus, a mesterségét mindennél többre becsülő művész, cinikus, önmagát is kigunyoló ördög, durcás kislány, útszéli modorú markotányosnő.

Kocsis István művében nem kíván babérkoszorút fonni a nemzeti színjátszás királynőjének emléke köré. Megtették azt előtte már annyian. Az író a színházról, az erkölcsről, az emberi tartásról, az érzelmekről mondatja el véleményét Jászaiával. A rendező a darabot a neoklaszizmus és a realizmus dagály-ápanya hullámzaival működteti. Hogy a dinamizmus másfél óráig át töretlen, az Hőgye ösztöneinek, intuíciójának köszönhető. Ő az őszinte színész típusa, tud szép és mer csúnya lenni. Egyszer lobog, lelkesedik, másszor Lucifert is fölülmulva tagad, kételkedik. Két egyforma pillanata nincsen ezen az estén. A legfelépítettebb jelenetekben is úgy tűnik, mintha rögtönözne. Játszik. Mintha állandóan azon törné a fejét, mivel lépjen még a nézőt, s persze önmagát. Izgalmas, szélsőséges, kiszámíthatatlan. A nézőket mindvégig hatalmában tudja tartani erejével.

Hőgye Zsuzsanna játéka, s a monodráma sikere bizonyíték arra is, hogy nemcsak populáris színház kell Szegednek.

Pacsika Emília

Színészmúzeum

A péntek esti premiért megtisztelték Jászai Mari unokahúgai is, Keserő Jánosné Jászai Ilona (87 éves) és Horváth Jenőné, a sokak által ismert Jászai Joláné (84 éves). Ilus néni Jászai-relikviát is hozott magával. Íme, néhány ezek közül.

Az unokahúgok a premier után

Nyugtával jegyezd a napot

Fél szemmel a tévé előtt

A szombati nap már ráment a tévézésre: tévé 1-2, kapcsolgatás ide-oda. Néha csak percek — képpercek — néztem, vissza-visszatértem a képernyő elé, bár nem tudtam, miért? Most már igen: állandóságot ad a napnak a visszatérés lehetősége, mint egykor a sátorfa az otthon közepén. Persze, gondolhatnánk, ennyi erővel egy nagy rudat is beállíthatnánk a szobám közepére, és akkor nincs szükség a tévére. De hogy nézne az ki? Folyton neki mennék, a tévé meg a sarokban van. Szóval, marad a tévé. Igen. Először nem gondoltam semmire, semmi olyasmire, hogy arra legyek készítve, írjak róla, hogy valami értelmes, ám mégis érinthetetlen egész összeálljon, akár a hangulat szintjén is. Nem gondoltam arra, hogy ez a dumáló képlád megpecsételi, legalábbis fölbolygatja amúgy nyugodtnak ígérkező napomat.

Indult az egész azzal — minden alattomos leírói szándékot nélkülözve —, hogy a Felfedező nyomában című angol ismeretterjesztő filmsorozat egyszerű képeit olyan narrátor szöveg kísérte, amelyből egyszerűen kénytelen voltam néhányat feljegyezni, szokatlan és általam szépségnek tartott mondataiból. Íme: „Ez a vonat az ültetvényre viszi az embereket, vagy haza, vagy kórházba.” — Mi történt a karoddal? — Tegnap gyümölcszedés közben eltört.” „Itt akkora a forgalom, hogy már nem mer erre járni senki.” „Nem éppen fúrge evezőseink elbóbiskoltak. Aztán előkerült a polgármester.” „Kétszer is súlyosan megsérült, de nem tehetett mást.” „Különböző álagú romok.” És még jó néhány hasonló. Ha pontatlanul akarnám kategorizálni az elhangzottakat, azt mondanám: szép, ironikus pusztulás. A mondatra és az emberre egyaránt értenő. Csak pontatlanul, mert pontosan nem tudom, mi ez.

Hogy mindezek ellenére foglalkozni merészelek velük, s amitől a nap képe kikerekedett, az a Dustin Hoffmann-film, „Az ügynök halála” volt. A mű kérdést kérdésre halmozott, hisz a gyorsan egymásba toló idősíkokat és a párbeszédek fergeteges dina-

mikáját még a monológok sem tudták megfékezni. Nem maradt idő átélni, megérteni, megfejteni őket. A kérdések csak utóbb jöttek, átjöttek csendben a filmből, hogy csak percek, órák múlva tételenek fel: Hát ilyen az élet? Mikor hazudunk és miért, megúszható-e a világ hazugság nélkül? Hol vannak a kompromisszumok határai, melyek még megköthetők? Az emberek ugyan különböznek, ám a helyzetek, melyekbe belekeverednek, gyakran ugyanazok. Képesek vagyunk-e felfogni ekkor a döntéshozatalhoz szükséges összes lehetőséget? De mindezek végén ahogyan a filmben is, ott a felfoghatatlan döntés, a halál. A halál viszont soha nem szükségszerű döntés, mégis a választások közé keveredik, s ha már megtörtént, a kérdés csupán formailag hagyja meg kérdésként. S hogy mindebből titokzatosan, ironikusan vagy tragikusan illesztjük az élményt, már csak a szemlélő, avagy a szerkesztés dolga.

Példákat hozott erre a szombati tévéműsor. A Teleportban végignézhettük, ahogyan egy húszéves sielő száguldás közben kisodródott, majd szinte élettelenül visszapördülve több méteres, véres csíkot húzott a hóban. Egyetlen mozdulattal még megpróbált fölemelkedni, aztán végleg visszazuhan. És ebben az életben mi is benne vagyunk. És mi a kérdés, ami még feltehető?

Aztán jön az ufo. Kecske-méten át, a radar nem észlelte. Mi ez? Miféle kéz alakítja hát a sorsokat? Félelem szűrődik át minden felhasadt falon, testen, és akár az ég is felhasadhat. A mondatok, azok is érzik, ahogy a Dustin Hoffmann-filmben: „Egy kanál cement boldoggá tudna tenni”. Miféle sóhajok hídja ez? Itt állunk.

A lehetetlenül és tehetetlenül figyelő könyvtárosnő (Melyiket a három közül? című műsor) hogy jön mindehhez, ha nem a szép irónia lepusztultságával, midőn az irodalmi kérdéseknél alig kapott levegőt, és alig adott választ, s lám, kocsija nem lévén, nyert egy tetőablakot.

Hát van itt kegyelem? — kérdezem a tévékészüléktől.

Podmaniczky Szilárd

Jászai

A művésznő táskája

Asszonyi Lelek Két, véglete táborolt a Kettővel a falu: Tolbál, a gyöngid, Kellenné, mondhatnánk finom nőieség mintaköpe, volt a Kedves Jolánka Szomoré asszonyi és ennek az ellenkezője, a nyugtalanító megjelenésű, viharos lelkű, féltelmes irás asszony, a Kiben több volt a férfi mint a nő. Egyjórton elismerték örököse - de az én emlékezetemben tovább él mind a Kettő. Mindeniknek a sírjára ejtsem Ilus egy-egy szál virágot, az én méltóságom, mert a meghasznált lelkű Gyál, Lőrinc, Sajnólini Kell. Iten véletem ölelek minnyájaitokat. Mariak. Tisztelem és üdvözlés.

Levéltröredékek